

Symposium "Nationaal Register Mobiel Erfgoed"

Hoe kan het register optimaal benut worden als leidraad voor beleid ten behoeve van het behoud en de presentatie van mobiel erfgoed?

Bevindingen en conclusies Expertmeeting 25 mei 2010

- dd 100629 (na bespreking MCN-bestuur); gemaakt door Max Popma op basis van het verslag van Marc Renssen (Havenmuseum Rotterdam)

Inleiding

Opening en welkom door Martine van Lier

Martine van Lier heet de deelnemers van harte welkom. Zij is vicevoorzitter van de FONV, werkzaam bij BMC en initiatiefnemer en medeorganisator van het NRME-symposium.

Introductie op de expertmeeting door Jaap Nieweg

Jaap Nieweg is directeur van de Museumstoomtram Hoorn-Medemblik en voorzitter van de stichting Mobiele Collectie Nederland (MCN), waarvan hij, met Arno van der Holst, medeoprichter is. Dit gebeurde eind jaren 1990 op advies van staatssecretaris Rick van der Ploeg en bij deze oprichting waren toen onder meer de vier koepelorganisaties en een aantal belangrijke musea op het gebied van het mobiel erfgoed betrokken. Tijdens een werkbezoek van een volgend bewindspersoon, de Minister van OCW Ronald Plasterk, aan Rotterdam in november 2009 heeft deze zich uitgesproken voor een Nationaal Register Mobiel Erfgoed als leidraad voor beleid ten aanzien van het mobiele erfgoed voor de Rijksoverheid. Tijd voor de vier sectorale registerorganisaties om tot een gezamenlijk register te komen.

Doel van deze bijeenkomst van experts van binnen en buiten het mobiel-erfgoedveld is om te bezien hoever we al zijn op de marsroute naar zo'n gezamenlijk NMRE.

Toelichting achtergronden bij het gezamenlijk Nationaal Register Mobiel Erfgoed

Rein Schuddeboom is bestuurslid bij de stichting (MCN) en daar verantwoordelijk voor het opzetten van het Nationaal Register Mobiel Erfgoed. De door ICN in samenwerking met RCE én de stichting MCN ontworpen methodiek van het Waardestellend kader mobiel erfgoed spreekt hem bijzonder aan als basis voor een dergelijke register. Rein benadrukt dat het symposium bedoeld is om de contouren te schetsen mbt de gewenste situatie voor het NRME over zo'n drie tot vijf jaar.

Toelichting op de conceptvoorstellen mbt het NRME door Max Popma

Max Popma is ambtelijk secretaris bij de stichting MCN, beheerder a.i. van het Nationaal Register Mobiel Erfgoed en medeorganisator van het symposium. De discussies rond een gezamenlijk NRME blijken zich te concentreren rond een drietal thema's:

- Thema 1: Inventarisatie en register mobiel erfgoed
- Thema 2: Cultuurhistorische waardestelling mobiel erfgoed
- Thema 3: Operationele uitdagingen

Deze thema's staan tijdens deze expertmeeting centraal. Op elk thema wordt door gespreksleider **Léontine Meijer - Van Mensch** een beknopte inleiding gegeven. Daarna vindt onder haar leiding de discussie plaats aan de hand van vooraf geformuleerde themavragen, waarna Léontine e.a.a. samenvat.

Thema 1: Inventarisatie en register

- Het wordt zinvol geacht een wezenlijk onderscheid te maken tussen een "inventarisatie" en een "register" van mobiel erfgoed.
- Dat onderscheid bestaat onder andere hieruit, dat objecten in het Nationaal Register Mobiel Erfgoed (NRME) tot het "erfgoed" kunnen worden gerekend. Objecten in de inventarisatie worden niet tot erfgoed gerekend. Opname in het NRME geeft het object een bepaalde waarde. Door een toets aan de hand van minimale criteria wordt vastgesteld dat het hier in ieder geval om erfgoed gaat
- Daarmee doet zich de vraag voor, wat erfgoed is en *wanneer* een object tot erfgoed kan worden gerekend.¹ Duidelijk is, dat een object pas echt erfgoed is, als er draagvlak bestaat voor het behoud ervan. In de sector weg bijvoorbeeld zou je kunnen zeggen dat een auto van een bepaald type tot potentieel erfgoed wordt, als er club voor wordt opgericht. Die club moet dan wel activiteiten ontplooiën met erfgoedrelevantie, zodat er een maatschappelijke basis ontstaat voor het behoud van auto's van dat type. Een register als het NRME is voor zo'n club een manier een waardevol deel van de samenleving te zijn.
- Maatschappelijk draagvlak kan echter niet het enige criterium zijn. Als voorbeeld geldt het behoud van windmolens, waar zoveel draagvlak voor bestond (toerisme!), dat bijna alle windmolens in het Monumentenregister terecht kwamen en nu in het nationale Monumentenbestand zwaar oververtegenwoordigd zijn tegenover de andere soorten monumenten. Voor watermolens daarentegen bestond veel minder draagvlak en deze zijn zwaar ondervertegenwoordigd. Deskundigen moeten een rol blijven spelen om onder de aandacht te brengen wat erfgoed is en wat niet.
- Belangrijk onderscheidend kenmerk van een register tegenover een inventarisatie: Opname van een object in het NRME brengt voor de eigenaar / beheerder van dat object verantwoordelijkheden met zich mee. Van de eigenaar/beheerder van een object in het NRME wordt verwacht dat hij/zij zich als "hoeder van het erfgoed opstelt" en zich daarbij aan bepaalde principes en uitgangspunten houdt, bijvoorbeeld op het gebied ontsluiting voor publiek en presentatie in het algemeen.
- Van belang is daarbij de wisselwerking: als de tegenprestatie voor het behoud en de presentatie / ontsluiting van het object moet de eigenaar / beheerder van dat object ook kunnen rekenen op faciliteiten, ontheffingen en eventueel subsidies. Hiermee worden eigenaren / beheerders ook geënthousiasmeerd om hun mobiel erfgoed te behouden en te presenteren. Ook dat is een onderscheidend kenmerk van een register tegenover een inventarisatie.
- Naast het register is het de vraag of het zinvol is om een aparte inventarisatie bij te houden. De vraag is hoe die inventarisatie moet heten; toelatingscriteria voor de inventarisatie worden vooralsnog niet nodig geacht.
- Voor opname in het NRME moeten toelatingscriteria (of: minimale criteria) geformuleerd worden Die zouden zoveel mogelijke gemeenschappelijk moeten zijn (zie onder en bij ook thema 3: operationalisering)
- Met "selectie aan de poort" van het register moet zeer zorgvuldig omgegaan worden; men kan op een later tijdstip spijt krijgen van het uitsluiten van objecten. Het is verstandig eerst te bekijken of een object als mobiel erfgoed in het register ingeschreven kan worden, om pas daarna een cultuurhistorische waardestelling uit te voeren (zie thema 2).
- Bij alle vier de sectorale registers speelt de Nederlandse relevantie van het object een rol. In de sector rail gaat het daarbij ook om de (voormalige) Nederlandse koloniën.

---

1 In verband met het symposium is daarvan door MCN een werkdefinitie gegeven in de begrippenlijst op de website van MCN: http://www.mobiel-erfgoed.nl/kolom2_meer_symposium_begrippen.htm Hier wordt ook ingegaan op een eventueel definitieverschil tussen "mobiel erfgoed" en "historische vervoermiddelen".

- Een object met Nederlandse relevantie kan zich (nog) in het buitenland bevinden.
- Vaak gaat het in de registers niet zozeer om het object zelf, maar om het type, dat het object representeert.²
- Naast de Nederlandse relevantie speelt één of andere vorm van leeftijdscriterium een rol. De leeftijd verschilt per sector. De verschillen lijken enige relatie te vertonen met de verschillen in (soms technische, soms economische) afschrijvingstijd tussen de sectoren.
- Een interessant verschil tussen sommige van de registers is het "leeftijdscriterium" versus het "buiten dienst gesteld zijn". Het laatste criterium kan relevant zijn bij bedrijfsmatig gebruikte vervoermiddelen, meestal niet bij vervoermiddelen die voor het plezier worden gebruikt.
- Het gevaar bestaat, dat bij te strak vasthouden aan het leeftijdscriterium, mobiel erfgoed verloren gaat. Oplossing zou zijn aan "spotting" te doen; mogelijk bedreigde soorten vervoermiddelen te volgen en bij de leeftijdsgrens een "ja, mits / nee, tenzij" beleid te voeren.
- Ook komt het voor dat erfgoed vóór de "kritische leeftijd" al in een museale collectie wordt opgenomen, waarmee het (per definitie) erfgoed wordt.³
- Er heerst het gevoel dat de toelatingscriteria van de vier deelregisters goed naast elkaar kunnen bestaan en dat eventuele verschillen uitlegbaar zijn.
- De toelatingscriteria (bijvoorbeeld buiten dienststelling of leeftijd, Nederlandse relevantie) zijn minimale criteria; een *minimale*, maar geen *voldoende* voorwaarde voor eeuwigdurende in opname in het NRME. Er is brede consensus over de wenselijkheid van de uitgebreidere *beschrijving* van het object. Daartoe is de *Objectbeschrijving voor het mobiel erfgoed* ontwikkeld.⁴
- Hoewel brede consensus bestaat over de wenselijkheid van de objectbeschrijving, zijn de sectorale registers nu nog niet allemaal op deze objectbeschrijving gebaseerd. Het is, zeker in de huidige overgangsfase, maar ook in een later stadium, acceptabel dat objecten uit de deelregisters kunnen doorschuiven naar het NRME, zonder dat reeds een volledige objectbeschrijving heeft plaatsgevonden. Hoe daar mee om te gaan, en welke periodes worden gehanteerd, is een kwestie van operationalisering.
- In de monumentenwereld wordt, net als in de erfgoedwereld in het algemeen, gepleit voor het afschaffen van de leeftijdsgrens. In een gemoderniseerde monumentenzorg bestaat die leeftijdsgrens ook niet meer.
- Gezien de enorme aantallen die te verwachten zijn, zal een systeem worden ontwikkeld, waarbij eigenaren zélf hun objecten kunnen inschrijven.

---

2 Zo neemt de Aviodrome, om een representatief beeld van de Nederlandse luchtvaartgeschiedenis te aan het publiek te presenteren, soms noodgedwongen z'n toevlucht tot een buitenlands object. Als van een belangrijke ontwikkeling of een beeldbepalend vliegtuigtype in de geschiedenis van de Nederlandse luchtvaart geen Nederlandse representant meer voorhanden is, wordt een buitenlands exemplaar aangeschaft en in Nederlandse kleuren uitgedost.

3 De Aviodrome probeert de laatste Fokker 100 te verwerven. Dit vliegtuig representeert een zeer belangrijke ontwikkeling in de Nederlandse vliegtuigbouw en is beeldbepalend geweest in de Nederlandse luchtvaart. Het vliegtuig is echter relatief jong en zal niet aan de minimale criteria voor het Nationaal Register Vliegende Monumenten voldoen.

4 Zie: *Erfgoed dat Beweegt*, 2^e druk (2009), blz 23.

Conclusies "Inventarisatie en Register" m.b.t. het NRME als beleidsinstrument:

- Er bestaat een wezenlijk onderscheid tussen een inventarisatie en een register.
- In het register is het mobiel erfgoed ingeschreven, in de inventarisatie de objecten, die (nog) niet als erfgoed zijn erkend.
- Opname van een object in het NRME brengt voor de eigenaar / beheerder van dat object verantwoordelijkheden met zich mee op het gebied van behoud en presentatie.
- Anderzijds mag de eigenaar / beheerder rekenen op faciliteiten, ontheffingen en eventueel subsidies.
- Voor erfgoed is maatschappelijk draagvlak nodig, maar ook het oordeel van deskundigen.
- Voor opname in het NRME worden gemeenschappelijke toelatingscriteria geformuleerd, die per sector verschillend kunnen worden uitgewerkt.
- Met "selectie aan de poort" moet zorgvuldig omgegaan worden.
- In die toelatingscriteria spelen de Nederlandse relevantie en leeftijdscriterium / buitendienststelling een rol.
- Bij de leeftijdsgrens wordt een "ja, mits / nee, tenzij" beleid gevoerd.
- Na opname in het NRME wordt binnen zekere tijd een uitgebreidere *beschrijving* van het object uitgevoerd volgens de *Objectbeschrijving voor het mobiel erfgoed*.
- Er wordt een digitaal systeem ontwikkeld, waarbij eigenaren zélf hun objecten kunnen inschrijven en de objectbeschrijving kunnen uitvoeren.

Verdere besluitvorming nodig:

- Als objecten in de inventarisatie (nog) niet tot het mobiel erfgoed worden gerekend, hoe worden deze objecten dan genoemd? Historische vervoermiddelen?
- Hoe wordt dit overzicht dan genoemd? De Nationale Inventarisatie Historische Vervoermiddelen?
- Hoe komt de inventarisatie tot stand? Ook uitsluitend via de sectorale registers / inventarisaties (zie bijzonderheden)?
- In de monumentenwereld wordt, net als in de erfgoedwereld in het algemeen, gepleit voor het afschaffen van de leeftijdsgrens. Hoe gaat het mobiel erfgoed daarmee om?

Bijzonderheden:

- Het kan niet voldoende benadrukt worden, dat waar "inschrijving", "registratie", "opname in het NRME" o.i.d. staat, eigenlijk wordt bedoeld: opname in één van de sectorale registers van het NRME, waarna, voor zover van toepassing, automatisch opname en presentatie in het NRME volgt (zie convenant).

Thema 2 : Cultuurhistorische waardestelling

- Algemeen gesteld, geeft een cultuurhistorische waardestelling de reden om een object voor het nageslacht te bewaren. Die reden moet gecommuniceerd kunnen worden (naar belanghebbenden, naar overheden en andere beslissers, naar het publiek).
- Een cultuurhistorische waardestelling maakt bijvoorbeeld de restauratiebehoefte kwantificeerbaar en levert meer in het algemeen nuttige of zelfs noodzakelijke informatie ten behoeve van (het beleid met betrekking tot) behoud en presentatie van het mobiel erfgoed. Zo kan bijvoorbeeld de vraag worden beantwoord of van elk type al een exemplaar is behouden en veiliggesteld....
- Voor cultuurhistorische waardestelling zijn criteria nodig. De criteria voor het mobiel erfgoed lijken vooral uit de museale wereld te komen (bijvoorbeeld Deltaplan) en minder uit de monumentenwereld (bijvoorbeeld criteria voor de landelijke en gemeentelijke Monumentenregisters). De Cultuurhistorische waardestelling voor het mobiel erfgoed zou, net als bij monumenten, ook kunnen dienen om te bepalen hoe met het mobiel erfgoed om te gaan. In de "Monumentenbeschrijving" worden bijvoorbeeld de monumentale, te beschermen aspecten van het object benoemd.⁵
- In 2005 is het Waardestellend kader mobiel erfgoed ontwikkeld, waar criteria worden aangereikt om een cultuurhistorische waardestelling te kunnen uitvoeren.
- Het Waardestellend kader maakt *nevenschikkende waardestelling* als, in aangepaste vorm, *hiërarchische waardestelling* mogelijk. Over de wenselijkheid van een nevenschikkende waardestelling bestaat brede consensus.
- Het Waardestellend kader maakt, in aangepaste vorm, ook *hiërarchische waardestelling* mogelijk.
- Over de wenselijkheid van een hiërarchische waardestelling zijn de meningen verdeeld. Bij sommige partijen (in de sectoren rail en lucht en in de deelsector weg-museaal) bestaat hieraan een duidelijke behoefte en daar gebeurt het ook al zo lang als de registers in die sectoren bestaan. Soms bestaat die behoefte op termijn of wordt de mogelijkheid opgehouden dat het ooit gebeurt (in de deelsector water-museaal).
- Die hiërarchische waardestelling kan tot uitdrukking komen in een letter, zoals in het Deltaplan Cultuurbehoud (A, B, C, D), maar ook in termen als brons, zilver en goud. Fondsen kunnen behoefte hebben zo'n hiërarchische waardestelling bij de aanvraag tot subsidie. Zij zoeken immers een kader om vast te stellen of het object het juiste is om subsidie aan te verlenen. Een categorisering in bijvoorbeeld brons, zilver en goud zou daarbij helpen.
- In het register van de sector water is deze behoefte duidelijk niet aanwezig en wordt hiërarchische waardestelling ook niet op prijs gesteld. Er wordt wel hiërarchisch gewaardeerd, maar op authenticiteit. Daartoe zijn zeer nauwgezette criteria voor ieder type schip gedefinieerd, die gebruikt worden om objecten van dat type op authenticiteit te beoordelen.
- Hoewel consensus bestaat over de wenselijkheid van nevenschikkende waardestelling, gebaseerd op het Waardestellend kader mobiel erfgoed, zijn de sectorale registers nu nog niet allemaal gebaseerd op dat Waardestellend kader. Het is, zeker in de huidige overgangsfase, maar ook in een later stadium, acceptabel dat objecten uit de deelregisters kunnen doorschuiven naar het NRME, zonder dat reeds een volledige beschrijving en waardestelling heeft plaatsgevonden. Hoe daar mee om te gaan is een kwestie van operationalisering.
- In het mobiel erfgoed is het operationeel behoud versus statisch behoud een belangrijk item, waar altijd veel discussie over is. Een deel van het werkveld meent dat operationeel behoud (bewegen) een zeer wezenlijk onderdeel is van het mobiele erfgoed. Als bewegen niet langer mogelijk is, blijft het behoud achterwege totdat er niets meer van over is, zo is de redenering. Een

---

5 Noot redactie: Bijvoorbeeld Neogotische ornamentiek, kruiskozijnen, Hollandse dakpannen, hardstenen dorpel, enz.

ander deel hecht meer aan materiële integriteit en authenticiteit en zweert daarom bij statisch behoud.

- Enerzijds is er sprake van wederzijds respect ten aanzien van de standpunten omtrent statisch en operationeel behoud. Een statisch vervoermiddel in een museum kan net zo goed bijdragen aan het representatieve beeld van de Nederlandse mobiliteitsgeschiedenis als een varende, vliegend of rijdend monument. In sommige gevallen vindt een eigenaar / beheerder operationeel behoud te prefereren, in andere gevallen juist statisch behoud.^{6,7}
- Anderzijds wordt rijden, varen en vliegen als door veel eigenaren / beheerders als een wezenlijk onderdeel van het mobiel erfgoed gezien en leert de praktijk dat het meeste mobiel erfgoed in operationele staat wordt behouden.
- Het Waardestellend kader biedt de mogelijkheid via het criterium "staat van het object" ook dat aspect in de Cultuurhistorische waardestelling mee te nemen.
- Operationeel behoud als cultuurhistorische waarde biedt de mogelijkheid om opname in het register te koppelen aan faciliteiten die voor dat operationeel behoud noodzakelijk zijn (ligplaatsen, vliegvelden, spoorlijnen, stallingruimte, ontheffingen op wet- en regelgeving, enz). Zaken die dan voor het "gewone verkeer" niet toegankelijk zijn, maar ook het blijvend gebruik van de "openbare" infrastructuur met dat gewone verkeer.

---

6 Bij de Stichting Romeo in Rotterdam (historische trams en bussen) wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen een statische en een operationele collectie. Met de operationele collectie worden elke zomer ritten door de stad gereden met publiek; de statische collectie is ivm het behoud van de authenticiteit (materiële integriteit) voor eeuwig stilgezet.

7 In het (recente) verleden was in de molenwereld alle energie gericht op het maalvaardig houden van (vooral) windmolens. Tegenwoordig wordt steeds vaker de vraag gesteld waarom alle windmolens altijd zouden moeten blijven malen.

Conclusies "Cultuurhistorische waardestelling" m.b.t. het NRME als beleidsinstrument:

- In 2005 is het Waardestellend kader mobiel erfgoed ontwikkeld, waar criteria worden aangereikt om een cultuurhistorische waardestelling te kunnen uitvoeren.
- Het Waardestellend kader maakt *nevenschikkende waardestelling* mogelijk. Na opname in het NRME wordt binnen zekere tijd een dergelijke Cultuurhistorische waardestelling van het object uitgevoerd.
- Het Waardestellend kader maakt, in aangepaste vorm, ook *hiërarchische waardestelling* mogelijk. Over de wenselijkheid van een hiërarchische waardestelling zijn de meningen verdeeld.
- In het mobiel erfgoed is het operationeel behoud versus statisch behoud een belangrijk item, waar altijd veel discussie over is. Het Waardestellend kader biedt de mogelijkheid via het criterium "staat van het object" ook dat aspect in de Cultuurhistorische waardestelling mee te nemen.
- Operationeel behoud als cultuurhistorische waarde dient gekoppeld te worden aan faciliteiten die voor dat operationeel behoud noodzakelijk zijn.

Verdere besluitvorming nodig:

- Hoe om te gaan met de verschillende inzichten rond hiërarchische waardestelling? Sommige organisaties willen dit absoluut niet, andere wel.
- Hoe om te gaan met de bestaande onwil om hiërarchische waardestelling uit te voeren?
- Is er bij hiërarchische waardestelling een vorm van weging nodig?
- Moet cultuurhistorische waardestelling ingezet worden om te selecteren?

Bijzonderheden:

- Het kan van belang zijn, te benadrukken dat sommige sectoren hiërarchisch waarderen en andere alleen nevenschikkend. Onderzocht kan worden of dat onacceptabele gevolgen heeft voor een gezamenlijk NRME, zoals dat gevoed wordt door de onderliggende sectorale registers.

Thema 3: Operationalisering

- Er zijn in het registratieproces aan aantal respectievelijke activiteiten te onderscheiden:
  - aanvraag tot inschrijving
  - inschrijving met informatie omtrent de toelatingscriteria:
    - de "objectaanduiding" (die het object van andere objecten onderscheidt)
    - bouwjaar
    - eventueel jaar van buitendienststelling
    - wat de Nederlandse relevantie is
  - toetsing (controle) op toelatingscriteria
  - beschrijving volgens de *Objectbeschrijving voor het mobiel erfgoed*
  - toetsing van de beschrijving
  - cultuurhistorische waardestelling volgens het *Waardstellend kader mobiel erfgoed*; voorstel door de eigenaar / beheerder
    - nevenschikkend
    - hiërarchisch
  - toetsing van de cultuurhistorische waardestelling door (een commissie van) deskundigen
- Er is in principe overeenstemming, dat de informatie die moet per object worden vastgelegd in grote lijnen wordt weergegeven door de velden van de genoemde *Objectbeschrijving* en de criteria van het *Waardstellend kader*.
- De voorkeur gaat uit naar het door de eigenaar zelf laten uitvoeren van deze activiteiten. Toetsing (controle / schouwen) moet echter plaatsvinden door deskundigen. Liefst een commissie van deskundigen, waar verschillende soorten deskundigheden voorhanden zijn. Deze deskundigen moeten bovendien onafhankelijk zijn.
- Heel veel van de bedoelde deskundigheid is aanwezig in de sectoren (scheepvaart, railverkeer, wegverkeer, luchtvaart). Ook wetenschappelijke sectorale deskundigheid is nodig.
- Ook bovensectorale (wetenschappelijke) deskundigheid is nodig.
- Op het gebied van selectie en de onbekendheid met welk doel dit dient blijft een bepaalde achterdocht bij de eigenaren/beheerders te leven waardoor deze tot nog toe schoorvoetend deelnemen aan vrijwilliger opname in het NRME.
- Op operationeel vlak moet nog het nodige gebeuren. Dat gebeurt na het symposium, als op vorm, inhoud en procedures van het register door het symposium is geadviseerd en deze door MCN zijn vastgesteld. Dan wordt een Plan van Aanpak ontwikkeld.

Conclusies "Operationalisering" m.b.t. het NRME als beleidsinstrument:

- Er zijn in het registratieproces aan aantal respectievelijke activiteiten te onderscheiden, van aanmelding tot cultuurhistorische waardestelling, die grotendeels door de eigenaar / beheerder zelf kunnen worden uitgevoerd.
- Toetsing dient te geschieden door een commissie van onafhankelijke leden, met een breed scala aan deskundigheden.
- De benodigde informatie wordt weergegeven door de *Objectbeschrijving* en de criteria van het *Waardstellend kader*.

Verdere besluitvorming nodig:

- Welke deskundigheden zijn te onderscheiden, naast de bestaande sectorale deskundigheid? Mobiliteit algemeen? Algemeen-maatschappelijke geschiedenis? Cultuurhistorische waardestelling?
- Hoe wordt "objectiviteit" gewaarborgd?
- In de discussies duikt telkens het begrip "documenteren" op. Is het nodig dit als en aparte activiteit te definiëren? Of zit dat voldoende vervat in de *Objectbeschrijving* en het *Waardstellend kader*?
- Ook blijft maar gevraagd worden wat de overheid van het NRME zou willen. Is dat de rollen omdraaien? Of moet MCN juist met het register naar de overheid toe stappen?
- Hoe gaan we om met replica's?

Bijzonderheden:

- Benadrukt moet worden dat de *Objectbeschrijving* en het *Waardstellend kader* moeten worden beschouwd als hulpmiddel, niet als keurslijf.
- Duidelijk moet zijn, dat operationele zaken pas aan de orde zijn na het symposium, als vorm en inhoud van het register door MCN zijn vastgesteld.